

ivan supek

GRAMOFONI & CD REPRODUKTORI

U prethodna dva članka dao sam kratak pregled mrežnih reproduktora s naglaskom na audiouređaje Naima i Cambridge Audia. Izvorno su CD reproduktori reproducirali digitalni zapis izvornog analognog signala i nakon neslavnoga početka praćenoga bombastičnim sloganom „savršen zvuk za sva vremena“ s početka osamdesetih godina prošloga stoljeća, digitalni medij i njegov zapis posljednjih znatno se usavršio. Tih, osamdesetih godina prošloga stoljeća CD reproduktori najčešće nisu imali rezoluciju veću od 14 bita, uz velike probleme s filtracijom i *jitterom* (podrhtavanje, tj. narušavanje vremenskoga slijeda glazbe) pa su tvrdnje o savršenom zvuku bile čista marketinška manipulacija na koju glazboljupci i audiofili s malo boljim sluhom ipak nisu nasjeli i mudro su zadržali svoje gramofone i LP kolekcije. Tada je zaista bila plaćana visoka cijena za reprodukciju zvuka bez šuma i pucketanja. Osim toga, ni ti prvi sjajni diskovi nisu bili vječni, u prosjeku su trajali tek desetak godina. CD je postupno počeo gubiti bitku s LP pločama posljednjih petnaestak godina, a one zadnjih godina imaju čak i veću prodaju od one CD-ova (43 naspram 37 milijuna; novčano to je još veća razlika - 1400 naspram 430 milijuna). No digitalna reprodukcija glazbe danas ide poglavito preko digitalnih zapisa lokalno pohranjenih ili glazbenih servisa i sada imamo sukladan odnos tih dvaju medija.

U ovom, trećem nastavku u seriji iznijet ću kratak pregled razvoja i uspona LP ploče, poglavito glede njezina velikog utjecaja na percepciju i način izvođenja klasične glazbe, potom i pregled ponajboljih gramofona pristupačne cijene (i onih malo skupljih) kojim možete upotpuniti svoj audiosistem.

Utjecaj LP ploče na klasičnu glazbu

Početak 20. stoljeća Caruso počinje snimati popularne verističke opere Puccinija, Leoncavalla i Mascagnija, kojima je on bio idealan interpret, a gramofon postaje idealan medij za klasičnu glazbu. Carusove ploče bile su bestseleri jer su zbog karakteristika njegova glasa zvučale relativno bogato i kad su bile svirane na primitivnim gramofonima toga vremena. Simfonijska glazba pak dobiva promicatelja u velikome njemačkom dirigentu Arturu Nikischu koji 1913. godine prvi snima cjelovitu simfoniju – Beethovenovu *Petu simfoniju*.

Prvi i pravi veliki zamah gramofonska industrija dobiva tridesetih godina prošloga stoljeća kad se potpuno prešlo s akustičnog na električni zapis zvučnog signala, što je omogućilo znatno vjerniji zapis, a veliki projekti poput snimke svih Beethovenovih sonata u interpretaciji Artura Schnabela i gudačkih kvarteta u interpretaciji Kvarteta Busch privukli su poklonike klasične glazbe tome mediju. I Schnabel i Busch imali su nenadmašnu sposobnost da iznesu duhovnost Beethovenova zvučnog svijeta ne obazirući se pretjerano na posvemašnju tehničku perfekciju karakterističnu (i opterećujuću) za današnje glazbenike.

Drugi i još veći zamah industrija dobiva nakon Drugoga svjetskog rata, kad je 1948. godine razvijen jeftin i pouzdan sustav za reprodukciju glazbe temeljen na vinilnoj gramofonskoj ploči, s dodatnim uzletom potaknutim razvojem kvalitetnih višekanalnih magnetofona i uvođenjem snimanja stereozvuka na LP ploču 1957. godine uz istodobni razvoj sve kvalitetnijih gramofona, ručica i zvučnica za kućnu upotrebu. Navedimo one najvažnije: 1950-ih Dual Model serija 1000 i 1200, Garrard 301/401, EMT 927/930, Thorens TD 124, Ortofon SPU zvučnica, SME Series 1 ručica, Goldring/Lenco GL75; 1960-ih Acoustic Research AR-XA, SME 3009 i 3012 Series 2 ručica, Shure V-15 MM zvučnica, Denon DL-103 MC zvučnica, EMT 927/930 i EMT TSD 15 zvučnica; Thorens TD 125, Mørch Unipivot ručica, Grace G707 ručica; 1970-ih Technics SP-10, Ariston RD11, Supek SD900 MC zvučnica, Linn Sondek LP12, Technics SL-1200, Dynavector XE1S zvučnica, Mayware Formula 4 ručica, Fidelity Research FR-64 ručica, FR-1 zvučnica, Koetsu Rosewood zvučnica, Micro Seiki BL-91, Rega Planar 3, Oracle Deplhi, VPI HW-19 (recenzije nekih od spomenutih gramofona možete pročitati u WAM-ovoj audiorubrici [Audio klasika](#)). Razvidno je da je već od kraja pedesetih godina prošloga stoljeća bilo moguće imati vrlo kvalitetnu kombinaciju gramofona, ručice i zvučnice koja bi i danas sasvim dobro svirala, a neki od spomenutih modela dosežu astronomske cijene na tržištu rabljenih uređaja. Ako ih posjedujete, čuvajte ih! Dolaskom digitalnog zapisa i kompaktnih diskova proizvodnja, a pogotovo razvoj, gramofona zamire, uz časne iznimke pretežito orijentirane na *high-end* tržište (Linn, SME, Sota, VPI, Well Tempered...). Brži razvoj ponovno pratimo nakon porasta zanimanja za LP ploče posljednjih petnaestak godina kad su neki

stari proizvođači ponovo oživjeli, a pojavilo se i mnogo novih, sa svježim inženjersko-dizajnerskim rješenjima.

Niz važnih projekata tijekom toga razdoblja nastavljaju popularizirati klasičnu glazbu, utjecati na koncertni repertoar, otkrivati zaboravljene kompozicije i skladatelje, mijenjati način izvođenja glazbe, poglavito one rane... Važnost LP ere za glazbu nevjerojatno je velika, a to ponajbolje oslikavaju sljedeći projekti, navedeni kronološki:

- 1951. - 1953. W. Gieseking snima Debussyjevu glazbu za glasovir za EMI
- 1952. W. Furtwängler snima Wagnerovu operu *Tristan i Izolda* za EMI
- 1954. Jascha Horenstein snima Bachove *Brandenburške koncerte* na originalnim instrumentima za Vox, a u sastavu svira N. Harnoncourt
- 1958. - 1965. Solti snima Wagnerov *Prsten Nibelunga* za DECCA-u
- 1960. - 1967. Leonard Bernstein snima sve Mahlerove simfonije za CBS
- 1961. Carlo Maria Giulini snima Mozartova *Don Giovanni* za EMI
- 1961. Herbert von Karajan snima Beethovenove simfonije za DG
- 1962. Otto Klemperer snima Bachovu *Muku po Mateju* za EMI
- 1963. - 1966. István Kertész snima Dvořakove simfonije za DECCA-u
- 1964. - 1968. Eugen Jochum snima Brucknerove simfonije za DG
- 1969. - 1972. Colin Davis snima Berliozove opere za Philips
- 1969. - 1974. Antal Dorati snima sve Haydnove simfonije za DECCA-u
- 1969. - 1985. Helmut Rilling snima sve Bachove kantate za Archiv
- 1974. D. Munrow snima *Instruments of the Middle Ages and Renaissance*
- 1979. Beaux Arts Trio snima sva Haydnova trija za DECCA-u
- 1979. - 1984. Charles Mackerras snima Janáčekove opere za DECCA-u

Moglo bi se nabrojiti još podosta podjednako vrijednih projekata iz pedesetih, šezdesetih i sedamdesetih godina prošloga stoljeća. Nažalost, dolaskom CD-ova mnoge diskografske kuće zapadaju u financijske teškoće i projekti takvoga opsega i važnosti gotovo posve nestaju, a diskografske kuće se sve više orijentiraju na popularna izdanja i popularne 'štiklece' u izvedbi popularnih izvođača. Stoga čuvajte svoje LP diskoteke (kao vodič može vam poslužiti naša [WAMtastična fonoteka](#) nedavno osvježena) i nabavljajte ta stara izdanja, često po smiješno niskim cijenama.

GRAMOFONI REGA

U ovom kratkom pregledu gramofona ograničit ću se na dva proizvođača koja imaju zastupstva u Hrvatskoj i koje karakterizira odlična kvaliteta zvuka i izrade, bez obzira na to što se radi o jeftinijim modelima koji se odlično uklapaju u zacrtan maksimum do pet tisuća eura za kompletni audiosistem.

Rega Research je britanski proizvođač audioopreme osnovan 1973. godine, kad predstavlja svoj gramofon Rega Planar 3 koji od 1983. godine dolazi s ručicom RB300 koja je odmah postala miljenica i audiofila i recenzenata, a kombinacija je često bila ocjenjivana kao pravo čudo koje ne bi smjelo zvučati tako dobro, daleko iznad svojega cjenovnog razreda. Regini gramofoni do danas su zadržali taj status, a ni ja se ne mogu ne složiti s tako laskavom ocjenom.

Trenutačno njihovi pristupačniji modeli gramofona s ručicama su Planar 1 (400 eura), Planar 1+ s ugrađenim fonopretpojačalom (500 eura),

Planar 2 (640 eura) i Planar 3 (860 eura) koje možete upariti s Elys 2 (200 eura) ili Exact (350 eura) MM zvučnicama koje u tom slučaju dolaze tvornički montirane i ugođene. Na Planaru 3 nalazi se unaprijeđena verzija spomenute ručice RB300, sada oznake modela RB330. Za početnike ili one koji su više orijentirani na *streaming*, preporučio bih Planar 1+ sa zvučnicom Elys 2, a za one male ambicioznije Planar 3 sa zvučnicom Exact, što može biti temelj odličnoga analognog audiosistema, pogotovo ako imate, ili namjeravate imati, poveću diskoteku LP ploča.

Rega nudi i dva 'integrirca' s fonopretpojačalima IO (550 eura) i Elex MK4 (1450 eura). Taj posljednji svakako trebali uzeti u obzir ako se odlučite za Planar 3 sa zvučnicom Exact. Rega je oduvijek dizajnirala vrlo dobra i muzikalna integrirana pojačala s odličnim fonosekcijama (sjetite se samo 'vječnog' modela Rega Brio koji je još i danas odlična kupnja ako ga možete naći rabljenog).

GRAMOFONI PRO-JECT

Heinz Lichtenegger osniva Pro-Ject Audio Systems 1991. godine, s namjerom proizvodnje kvalitetnih gramofona pristupačne cijene. Zaista hrabar potez, jer je tada popularnost LP ploča kod ljubitelja glazbe valjda bila na najnižim razinama. Iako je sjedište tvrtke u Austriji, gramofoni se proizvode u Češkoj i Slovačkoj. Njihovi gramofoni također se s pravom navode kao referentni početni(čki) modeli.

Od velikoga izbora modela izdvojimo Pro-Ject T1 (370 eura) ili T1 s fonopretpojačalom (500 eura) te Pro-Ject Debut PRO (800 eura) koji po

cijeni i kvaliteti odgovaraju Reginim modelima i među njima nema neke veće razlike. Debut PRO odlikuje prilično težak tanjur od tlačno lijevanog aluminijsa s unutarnjim prigušenjem, ručicom od aluminijsa i ugljičnih vlakana s podesivim azimutom i VTA, te nožicama za izravnavanje gramofona. No što god od tih šest predloženih modela odaberete, nećete pogriješiti; razlike su u ne prevelikim nijansama između gramofona unutar istoga cjenovnog razreda.

Pro-ject nudi niz fonopretpojačala u rasponu od 200 do 2000 eura, a u tom cjenovnom razredu mogu preporučiti Pro-Ject Phono Box S2 (180 eura) ili znatno bolji i skuplji Pro-Ject Phono Box S3 B (400 eura) s balansiranim ulazom. U ponudi je i stroj za čišćenje ploča Pro-Ject VC-E2 (450 eura) koji će vam biti nužan ako odlučite kupiti više rabljenih LP ploča, kao i niz korisnoga pribora za održavanje ploča i gramofonske igle (četkice, tekućine za čišćenje, utezi...).

GRAMOFONI AUDIO-TECHNICA

Želite li automatske gramofone s ugrađenim fonosekcijama i s *Bluetooth* povezivanjem, koji ujedno mogu digitalizirati vaše ploče, pozornost zaslužuje japanska tvrtka Audio-Technica, osnovana 1962. godine, osobita prepoznata i cijenjena među audiofilima po svojim zvučnicama.

Tvrtka radi i lijepo izrađene gramofone pristupačne cijene. Novi, potpuno automatski gramofon AT-LP70X (200 eura) s snažnim DC motorom koji pogoni tanjur preko remena smještenom u anti-rezonantno kućište upotpunjava glasovita zvučnica Audio-Technica's AT-VM95C koja se zamjenom igle s eliptičnom može znatno unaprijediti i po toj cijeni, sa svim 'dodacima', taj gramofon gotovo da i nema konkurencije. Npr. *Bluetooth* povezivanjem može se gramofon jednostavno povezati i s aktivnim zvučnicama ili slušalicama.

Znatno skuplji AT-LP5X krase bolja zvučnica AT-VM95E (450 eura) s eliptičnom iglom, elektroničko mijenjanje brzine između 33, 45 i 78 okretaja, gramofonski tanjur pogoni robusni DC servomotor direktnim

pogonom, ima ugrađeno MM i MC fonopojačalo te USB izlaz za digitalizaciju LP ploča. Naravno, konkurencija su mu dva spomenuta gramofona: Rega Planar 1 i Pro-Ject T1, pa ovisi o vama koju vrstu pogona preferirate i koliko vam je važna digitalizacija LP ploča u odnosu na kvalitetu zvuka.

Za one ambicioznije

Ako su vaše ambicije veće i želite još bolji gramofon od gore spomenutih tvrtki, istaknimo prekrasni transparentni Pro-Ject XA B (1400 eura) i Classic EVO (1600 eura) ili Regin Planar 6 (1400 eura) i Planar 8 (1600 eura) - uočite kako se te dvije tvrtke prate cijenama. To su već gramofoni koji pružaju vrhunski zvuk ali zahtijevaju znanje i pažnju da bi i ostvarili taj svoj potencijal.

Od gramofona drugih proizvođača koji im konkuriraju u tom skupljem cjenovnom razredu i koji imaju distributere u Hrvatskoj svakako treba istaknuti: VPI Cliffwood sa zvučnicom VPI/Grado Green (1500 eura), Cambridge Audio Alva TT (1800 eura), Clear Audio Concept, MoFi Electronics UltraDeck+M, Denon DP-3000NE, Technics SL-1200GR2 (svi oko 2000 eura) te Thorensa TD 1600 (2500 eura) koji moderni slijednik čuvenog modela TD 160 koji se proizvodio od 1972. slijedeće dvije decenije.

Spomenimo tu još nekoliko odličnih integrirca s jako dobrim fonosekcijama: PS Sprout, 100 vata u D-klasi, MM fonsekcija, DAC PCM 24/384 (950 eura), Leak Stereo 130, 75 vata u AB-klasi, MM fonosekcija, DAC PCM 32/768 (1250 eura), Nait XS 3, 70 vata u AB-klasi, pojačalo za slušalice u A-klasi, MM sekcija (2900 eura).

CD reproduktori

Za glazboljupce koji žele svoje glazbeno putovanje početi CD diskotekom ili kojima se stari CD uređaj pokvario, evo nekoliko preporuka za pristupačnije CD reproduktore. Za neke uređaje pristupačne cijene postoji vrlo velika suglasnost oko pojedinih modela pa evo njihove vrlo kratke liste: NAD C 538 (400 eura), Cambridge Audio AXC35 (450 eura), Marantz CD6007 (500 eura) i Arcam CD5 (800 eura), a od CD transporta Cambridge Audio CXC v2 (600 eura), od kojih oni najskuplji, Arcam CD5 reproduktor i Cambridge Audio transport, već pružaju zvuk audiofilske kvalitete.

No ukoliko imate poveću CD diskoteku i namjeravate ju zadržati kao vaš primarni izvor reprodukcije glazbe tada je primjereno dati vam i

prijedlog za nekoliko skupljih CD reproduktora koji su kvalitetno izrađeni i reproduciraju Red Book standard znatno bolje nego drugi uređaju u svom cjenovnom razredu. Evo po mom sudu te male ali probrane selekcije: Denon DCD-1700NE (1400 eura), Cyrus CDi-XR CD (1900 eura) i Rotel DT-6000 (2300 eura), te nešto skuplji Technics SL-G700M2 (3200 eura) i Marantz SA-12 SE (3500 eura).

Napomenimo da današnji CD reproduktori ipak nisu one kvalitete izrade kao uređaji proizvedeni na prelasku stoljeća ili gramofoni slične cijene pa zato i ne možete očekivati njihovu dugotrajnost. Čak i oni najskuplji često imaju 'plastične' lasere i/ili mehanizme kakve nalazimo i u jeftinim DVD-ovima.

Zaključak

U zaključku vrijedi napraviti mali kontrapunkt uvodnoj napomeni. Naime, digitalna reprodukcija rezolucije 24 bita i 96 kHz, ili ona još više rezolucije, danas sasvi sigurno stoji ravnopravno uz reprodukciju s analognih izvora. Naravno, one se razlikuju po prezentaciji glazbe, a što ćete vi odabrati, ovisi poglavito o vašem ukusu i navici. No bez glazbe zabilježene u digitalnom mediju ne možete više pratiti nova glazbena izdanja ni uživati u obilju (besplatne) glazbe koja sada živi u 'oblaku' na internetu – [I. Supek: Internetski radio](#). Ako se odlučite za oba formata, jednostavno pravilo trebalo bi vam biti da starije analogne zapise preslušavate na analognom izvoru - npr. gramofonu, a digitalne preko svojega digitalnog servera - npr. *streamera*.

No zašto onda ipak zadnjih godina imamo taj povratak 'nespretnom' fizičkom mediju kao što je LP ploča? Upravo zato. Naime, LP ploče kao 'velik' i trajan fizički medij često krasi umjetnički dizajnirane korice ili kutije (ili kuferi kako iz česta od milja zovu diskofili) s dobro osmišljenim popratnim tekstovima i libretima za čije vam čitanje ne treba povećalo. Osim toga, ritual odabira LP ploče, njezina vađenja iz korica i postavljanja na gramofonski tanjur te čišćenje ploče i igle zvučnice pripremaju nas i približavaju angažiranom načinu slušanja glazbe u koncertnoj dvorani. To nećemo činiti kad slušamo glazbu usput, nego kad se odlučimo potpuno posvetiti određenoj skladbi i izvedbi. Stoga ne iznenađuje, ali zato veseli, sve veći povratak glazboljubaca, pa i onih mladih, fizičkim medijima poput LP ploče i knjige.